

**COMUNISM ȘI TRANZIȚIE
POST-TOTALITARĂ ÎN ROMÂNIA.
STAT, SOCIETATE, IDENTITATE**

„CĂRȚILE REEDUCĂRII DE LA AIUD”. O ANTI-MEMORIE A GULAGULUI ROMÂNESC*

Dragoș Dumitru Ursu**

Abstract: *The late re-education from the Aiud penitentiary (1959-1964) was a distinct phenomenon of the Romanian Gulag, a complex process through which the communist regime pursued the political restructuring of the prisoners (mostly convicted of belonging to the legionary organization), resulting in the abjuration of their political identity and the active acceptance of the new order; beyond this, the prison management also aimed to create an “anti-memory”, respectively an alternative memory of the Gulag written from the perspective of the regime, describing how the detainees assumed criminal activity in prisons (Pitești, Gherla, Târgu Ocna, Canal, Ocnele Mari), as well as in the forced labour lead mines from Maramureș, all culminating with the re-education process from Aiud. The paper proposes to analyse this narrative approach made famous by the books of re-education, volumes with significant implications and memorial controversies among the detention literature of the Romanian Gulag. The study will appeal to various documentary sources - CNSAS archives from the Criminal, Informative and Network funds), memorialistic literature and oral history interviews.*

Keywords: Gulag, political prisoners, memory of communism, the re-education phenomenon

Reacția comuniștilor de la București față de revoluția din Ungaria (noiembrie 1956) s-a tradus printr-o politică represivă de amploare, care urmărea eliminarea oricăror forme de opoziție, reale sau imaginare, față de regim. În acest context s-a încadrat și decizia „reeducării” deținuților politici, în general, și a celor legionari, în particular. Penitenciarului Aiud, conducerea MAI i-a rezervat o „misiune” specială,

* Redactarea acestei lucrări a fost posibilă cu suport financiar oferit în cadrul proiectului POCU/380/6/13/124146 „Cercetare doctorală și postdoctorală de calitate, inovativă și relevantă pentru piața muncii”, cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020.

** Cercetător post-doctoral, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca; e-mail: dragos.ursu@hotmail.com

„Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca. Series Historica”, LIX, 2020, Supliment, 2, *Lucrările conferinței internaționale online „ROMANIA-ITALIA-EUROPA. Evoluții istorice - Dinamici culturale - Relații internaționale”, 16-18 septembrie 2020*, p. 369-378.

respectiv „reeducarea deținuților legionarilor”¹, proces care încheia fenomenul reeducărilor din sistemul concentraționar comunist².

Pentru succesul procesului reeducării, desfășurat între anii 1959-1964, regimul a investit masiv, deopotrivă la nivel uman, instituțional și material. Astfel, la conducerea penitenciarului este adusă o nouă echipă, formată din tineri ofițeri de Securitate, în fruntea cărora se afla experimentatul colonel Gheorghe Crăciun. Se construiește un nou cadru instituțional, Grupul Operativ Aiud, asimilat unei regionale de Securitate, condus de colonelul Crăciun, care avea ca principal obiectiv coordonarea reeducării deținuților legionari³. Procesul decizional este, de asemenea, restructurat, Grupul Operativ ieșind de sub autoritatea Regionalei de Securitate Cluj, pe raza căreia se afla penitenciarul, și fiind coordonat de către conducerea Ministerului de Interne⁴, ministrul Alexandru Drăghici implicându-se direct în procesul reeducării prin vizitele făcute în penitenciar⁵.

Scopurile reeducării⁶, din perspectiva regimului, au fost deopotrivă politice și umane: anihilarea capacității legionarilor de a-și relua activitatea politică după eliberare, desolidarizarea deținuților legionari de trecutul politic și asumarea publică a încadrării în noul regim; „autoflagelarea” politică și personală și, nu în ultimul rând, compromiterea morală a deținuților tocmai prin participarea la reeducare.

Pentru succesul misiunii, Grupul Operativ a desfășurat o muncă informativă intensă în rândul deținuților, utilizând resurse umane (informatori) și materiale (tehnică operativă)⁷, cu scopul documentării detaliate a activității cotidiene a acestora. Munca informativă a reprezentat „motorul” reeducării, prin care Grupul Operativ a cunoscut poziția deținuților și a coordonat reeducarea.

În privința reeducării deținuților, denumită eufemistic în documente „muncă cultural-educativă”, Grupul Operativ și-a structurat eforturile pe două planuri: în primul rând, s-a focalizat asupra liderilor legionari, care au fost supuși unor presiuni constante (anchete, șantaj, demascări, izolări) pentru a accepta reeducarea; un rol decisiv în procesul de reeducare a liderilor legionari l-a avut Victor Biriș, principalul agent de influență al Securității în rândul deținuților⁸. În al doilea rând, în ceea ce

¹ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității [infra: CNSAS], fond *Documentar*, dos. nr. 13485, vol. 13, f. 158.

² La începutul anilor 50, în universul concentraționar comunist, Securitatea derulase alte procese ale reeducării deținuților, caracterizate de violență extremă, precum cele de la Pitești sau Gherla.

³ CNSAS, fond *Informativ*, dos. nr. 261871, vol. 1, f. 78.

⁴ CNSAS, fond *Documentar*, dos. nr. 7368, ff. 487-491.

⁵ Idem, dos. nr. 13484, vol. 2, f. 73.

⁶ Idem, dos. nr. 3463, f. 46.

⁷ Idem, dos. nr. 13341, vol. 1, ff. 63-67.

⁸ Victor Biriș (1908-1963), fost secretar general al Ministerului de Interne în timpul guvernării legionare (septembrie 1940-ianuarie 1941), condamnat în 1941 de regimul Antonescu pentru activitatea

privește reeducarea deținuților „obișnuiți”, fără grade sau funcții în organizația legionară, Grupul Operativ a desfășurat o muncă educativă și culturală mai puțin intensă, urmărind în primul rând desolidarizarea acestora de organizația legionară și acceptarea încadrării în noul regim.

La nivelul metodelor, Grupul Operativ a utilizat un instrumentar divers, care a integrat deopotrivă „persuasiunea ideologică” (activitatea culturală la club, bibliografia marxistă, filmele de propagandă), presiunea psihologică (demascări, șantaj, anchete), și măsurile coercitive (izolarea în Zarcă, înfometarea). O strategie cu un impact puternic în rândul deținuților a fost „popularizarea” realizărilor regimului⁹, atât prin intermediul documentarelor/jurnalelor tv difuzate în cadrul ședințelor de club, dar mai ales prin excursiile organizate cu unii lideri legionari prin țară (București, Valea Prahovei, Cluj, Hunedoara). Prin acest demers, Grupul Operativ a reușit să argumenteze deținuților soliditatea sistemului comunist, care se bucura de un oarecare sprijin popular, spulberând, astfel, speranțele celor închiși în prăbușirea regimului.

În ceea ce privește „succesul” reeducării, acesta merită analizat pe cele două planuri, politic și uman. Obiectivul politic al reeducării, respectiv destrămarea organizației legionare și anihilarea posibilității reluării activismului politic după eliberare de către legionari, a fost îndeplinit cu succes. Prin „capitularea” principalilor lideri legionari (Nicolae Petrașcu, Nistor Chioreanu, Ion Dumitrescu Borșa, Radu Mironovici), care s-au „autoflagelat” politic condamnând legionarismul și îndemnând deținuții să accepte integrarea în noul regim, Grupul Operativ a reușit compromiterea morală a acestora. Reeducarea acestor lideri a reprezentat, de altfel, direcția de urmat pentru majoritatea deținuților, cu sau fără grade și funcții în organizația legionară, care au înțeles că, din punct de vedere politic, destinul acestora s-a încheiat, iar reluarea activității legionare după eliberare e o himeră ideologică.

Pe de altă parte, la nivel uman, reeducarea nu s-a bucurat de același succes. Cu excepția câtorva deținuți cu destine traumatice, majoritatea covârșitoare a celor închiși nu au asumat reeducarea la nivelul convingerilor personale. În acest sens, se impune disocierea între „reeducarea” formală, manifestată prin participarea la ședințele de club, și convertirea ideologică reală. Altfel spus, reeducarea nu i-a convertit pe deținuți din legionari în comuniști.

Alături de îndeplinirea obiectivului trasat de către Securitate, respectiv reeducarea legionarilor, Grupul Operativ Aiud a fost interesat și raportarea acestui

legionară, la momentul debutului reeducării petrecuse 20 de ani în temnițele antonesciene și comuniste. Recrutat de Grupul Operativ Aiud în 1960, acesta a fost principalul agent de influență a Securității în rândul deținuților, în timpul reeducării.

⁹ CNSAS, fond *Documentar*, dos. nr. 13483, vol. 1, f. 246, dos. nr. 13484, vol. 5, f. 87 și dos. nr. 13485, vol. 15, f. 166.

succes către conducerea Ministerului de Interne și a Partidului Muncitoresc Român. În acest sens, colonelul Crăciun sintetizează întreaga activitate a Grupului Operativ la nivelul unui raport final al reeducării¹⁰, în care elogiază într-o manieră propagandistică îndeplinirea misiunii încredințate. De asemenea, alături de raportarea „succesului” către conducerea Ministerului, Grupul Operativ a fost interesat și de utilizarea propagandistică a acestui „succes”, coordonând redactarea unor lucrări¹¹ ce conțineau declarații auto-demascatoare ale deținuților.

Cea mai importantă lucrare, rămasă în memoria(listica) Aiudului sub denumirea „Cartea reeducării”, a fost intitulată - „Despre organizația legionară”. Primul volum¹², dedicat istoriei organizației legionare, de la începuturile familiei Codreanu și până la guvernarea legionară, se dorea a fi, de fapt, o „contra-istorie” a Mișcării Legionare, scrisă în stil demascator tocmai de către deținuți legionari.

Urmărind desfășurarea cronologică a activității lui Corneliu Codreanu și, mai apoi, a organizației legionare, volumul reprezintă un amestec insolit de memorialistică legionară și viziune marxistă asupra istoriei. Astfel, autorii își asumă perspectiva istoriografiei comuniste asupra legionarismului, văzut ca expresie a „burgheziei românești”, utilizând limba de lemn specifică. Pe această structură a „materialismului istoric”, deținuții legionari, semnatori ai lucrării, suprapun amintirile lor legate de trecutul legionar, pe care-l descriu într-o manieră demascatoare, dominat de violență, sexualitate și terorism.

„Cuvântul înainte” al primului volum ne relevă paradigma în care Grupul Operativ a văzut întregul demers, deopotrivă perspectiva asupra istoriei legionare, cât și asupra reeducării și finalității acesteia: „Cauzele apariției legionarismului, după primul război mondial, ca soluția politică, rezidă în climatul lumii burgheze. El a generat fascismul, l-a ajutat să se dezvolte. Climatului acesta se caracterizează prin: - capitalismul ajuns în faza sa ultimă de expansiune și ca urmare haos social, economic și politic. - prin instabilitate permanentă. - prin mizeria cruntă a maselor exploatare. La toate acestea se adoptă un proces acut de derută ideologică, de descompunere spirituală și sufletească, care poate fi exprimat, de o parte prin decadentismul pe planul valorilor științifice și artistice și pe de altă parte, dezmățul moral al păturii dominante”¹³.

¹⁰ Idem, dos. nr. 3464, ff. 1-42.

¹¹ „Volumul de articole „Isprăvi de bandiți în odăjdii”; Volumul de articole „Un huligan de odăjdii – Viorel Trifa”; Volumul de articole „Spionaj-trădare”; Volumul de articole „Crimă, asasinat, teroare”, CNSAS, fond *Documentar*, dos. nr. 13485, vol. 15, f. 225.

¹² CNSAS, fond *Documentar*, dos. nr. 10160, vol. 1.

¹³ *Ibidem*, f. 9.

Pentru colonelul Crăciun, procesul reeducării pe care-l coordona, a reprezentat sfârșitul organizației legionare. În această manieră și-a reprezentat întreaga misiune a Grupului Operativ, perspectivă care s-a transpus și în acest volum: „Ultimul act, al rușinoasei sale istorii, s-a consumat aici într-o instituție transformată, conform concepției socialiste, într-o adevărată școală de reeducare. S-a încercat un efort greu în acești 3-4 ani din urmă, de când a început munca de restructurare a deținuților legionari. Un efort de durere, rupere și sfâșiere, dar în același timp de bucuria găsirii adevărului, a bunului simț, a întâlnirii cu poporul. Fruntașii legionari au venit aici și au denunțat pe Corneliu Zelea Codreanu, pe Horia Sima și pe alți conducători, într-un cuvânt, toată garda de fier, ca pe un fenomen de perversiune și monstrozitate. Este actul ei de deces. S-a născut printr-o crimă și moare pentru totdeauna în temniță”¹⁴.

În privința conținutului (structurat în șapte părți, însumând 98 de capitole), volumul zugrăvește istoria Mișcării Legionare în culori sumbre, atribuind acestei organizații un caracter criminal, anti-național, terorist și anti-muncitoresc. Un loc privilegiat în cuprinsul lucrării îl ocupă liderii legionari, respectiv Corneliu Codreanu și Horia Sima. În cazul lui Corneliu Codreanu, fondatorul organizației legionare, autorii detaliază întreaga sa biografie, deopotrivă familială și politică, cu scopul de a demonstra rolul nefast judecat de acesta pe scena politică românească. Originea neromânească, caracterul criminal și sexualitatea maladivă sunt lait-motivele care însoțesc descrierea activității lui Corneliu Codreanu. În cazul lui Horia Sima, lașitatea, aplecarea spre subversivitate și slugărnicia față de Hitler sunt, de asemenea, „calitățile” pe care autorii le subliniază în capitolele dedicate acestuia.

De asemenea, autorii volumului au urmărit, prin reevaluarea istoriei legionare, să incrimineze și demonteze valorile și idealurile prin care legionarii își priveau propriul trecut. Astfel, naționalismul, eroismul, spiritualitatea, voluntarismul, solidaritatea, intransigența, unitatea – calități pe care legionarii le atribuiău loruși și propriei organizații, erau acum supuse „demistificării”. În paginile volumului, regăsim organizația legionară și legionarii descriși în antiteză cu aceste valori, fiind caracterizați tocmai ca trădători, lași, criminali, corupți, dominați de un „misticism irațional”.

Volumul al doilea¹⁵ cuprinde, în prima parte, exilul legionar în Germania nazistă, iar în cea de-a doua parte este prezentată activitatea legionarilor în închisorile comuniste, totul culminând cu reeducarea (1959-1964). Prin abordarea activității în detenție a legionarilor, volumul se constituie într-un demers inedit în mecanismul represiv comunist, fiind singura lucrare de acest gen, prin care Securitatea a creat o „contra-istorie” a represiunii. În paginile volumului, deținuții legionari sunt prezentați

¹⁴ *Ibidem*, f. 12.

¹⁵ CNSAS, fond *Documentar*, dos. nr. 10160, vol. 2.

ca desfășurând, în continuare, activitate „contra-revoluționară” în închisorile pe unde au trecut (Pitești, Gherla, Tg. Ocna, Canal, Minele de Plumb de la Baia Sprie, Cavnic și Valea Nistrului), aspect care justifică reeducarea lor în temnița de la Aiud. În cazul reeducărilor de la Pitești și Gherla, acestea sunt prezentate conform narațiunii pe care Securitatea a construit-o încă din anii 50, respectiv ca fiind creația legionarilor, care s-au dezlănțuit cu violență unii împotriva celorlalți, cu scopul de a compromite regimul comunist.

În cazul reeducării de la Aiud, pe care Grupul Operativ o considera sfârșitul organizației legionare, aceasta este prezentată de autorii volumului drept o „mână întinsă” de către regim deținuților, cu scopul de a-i „recupera” pentru integrarea în societatea comunistă. Astfel, reeducarea este asemănată cu un proces anevoios și dureros de trezire la realitate al legionarilor, care a fost posibil datorită implicării și „umanismului” administrației și al ofițerilor Grupului Operativ: „Legionarii nu puteau deveni cetățeni cinstiți ai patriei și nu puteau fi recuperați pentru societate, fără ca ei să treacă, mai întâi, printr-un proces de restructurare politică și morală. [...] Reeducarea legionarilor din Aiud a fost o operă extrem de grea și n-a putut fi realizată decât prin marea înțelepciune a conducerii penitenciarului, care a știut să aplice, treaptă cu treaptă, principiile pedagogice umaniste ale statului socialist. [...] Ca o consecință a noului umanism socialist, conducerea penitenciarului n-a precupețit niciun efort în opera de dezintoxicare a sufletului legionar, una din metode fiind lucrarea pedagogică făcută cu fiecare în parte. A fost de o excepțională eficacitate aplicarea acestei metode”¹⁶.

Urmează apoi, de-a lungul a peste 170 de pagini, descrierea procesului reeducării, în aceeași termeni laudativi față de administrație și grupul operativ. Perspectiva e una triumfalistă, în care ofițerii de Securitate au reușit, în urma unor eforturi supra-omenești, să-i convingă să accepte reeducarea pe cei mai înverșunați dușmani ai regimului, respectiv legionarii. Sunt menționate toate momentele importante ale reeducării: „prelucrarea” liderilor în celulele 321 și 322, declarația lui Radu Gyr de desolidarizare de trecutul legionar, marile ședințe ale eliberării din ianuarie 1963, activitățile de la club, excursiile prin țară cu liderii legionari, reeducarea prin muncă din fabrica penitenciarului, declarația de desolidarizare a lui Nicolae Petrașcu, reeducarea din secția IX TBC. Alături de aceste momente „importante”, autorii trec în revistă și ale episoade secundare din procesul reeducării, totul culminând cu momentul eliberării finale din iulie 1964.

În ceea ce privește metodele utilizate de Grupul Operativ în procesul reeducării, autorii volumului le prezintă, de asemenea, într-o manieră elogiativă, ca expresie a „umanismului comunist”: Recapitulând principiile de politică generală și de politica

¹⁶ *Ibidem*, ff. 177-180.

culturii aplicată de conducerea penitenciarului, constatăm: Respectul față de om oglindit în traiul deținuților – hrană, îngrijirea sănătății, cazarea în condiții de igienă, libertatea de opinie; Munca, ca instrument creator; Informația multilaterală, intelectuală – cărți, broșuri, reviste, ziare, conferințe, filme, marile realizări; Expuneri cu caracter auto-biografic – așa zisele auto-analize, cu prilejul cărora s-a practicat critica și autocritică urmărindu-se: descărcarea conștiinței deținutului de povara greșelilor trecutului, verificarea sincerității și a curajului său bărbătesc, de a se supune adevărului, schimbului de experiență între deținuți și luarea de contact cu nou univers uman¹⁷.

Triumfalismul pe care conducerea penitenciarului l-a proiectat asupra procesului reeducării se reflectă în concluziile „cărții reeducării”, care prezintă succesul acestui proces, respectiv „restructurarea și pregătirea” legionarilor pentru integrarea în societatea comunistă: „Opera de reeducare care s-a efectuat în penitenciarul Aiud reproduce în mic marele proces revoluționar ce se desfășoară astăzi în sânul poporului român. Lumea nouă a întâmpinat rezistențele inerente oricărei înnoiri revoluționare, trebuind să convingă ideologic și prin fapte pe oamenii cu mentalitate învechită, de necesitatea acestei înnoiri. A fost procesul dialectic al luptei dintre nou și vechi. Așa ia sfârșit o etapă tragică a unei existențe rătăcite, căreia îi urmează o viață normală de muncă rodnică, pusă în slujba poporului. De aceea, deținuții salută cu entuziasm noua lume care îi primește acum în mijlocul ei”¹⁸.

Pentru colonelul Crăciun, șeful Grupul Operativ, „cartea reeducării” trebuie să devină „imaginea” întregului proces al reeducării, discursul unic, oficial, asupra ceea ce se petrecuse în Aiud. Documentele Grupului Operativ (corespondența cu Ministerul de Interne - rapoarte, sinteze, ordine, note informative) având caracter secret nu erau destinate, de bună seamă, să devină publice. Astfel, tot ceea ce urma să rămână după reeducare, singura sursă de informare asupra celor petrecute, era această carte – „Despre organizația legionară”.

Volumele aveau rolul să sintetizeze perspectiva în care Securitatea a proiectat reeducare. Astfel, colonelul Crăciun a văzut procesul reeducării din Aiud drept „mormântul” organizației legionare, fondate de Corneliu Codreanu. Pentru Grupul Operativ, reeducarea nu i-a vizat pe deținuții legionari ca persoane, în dimensiunea lor umană, ci a avut ca obiectiv Mișcarea Legionară în ansamblu. Tocmai de aceea, pentru ca reeducarea să aibă sens, trebuia reconstruită organizația legionară în detenție. Iar tot acest proces, creat în cadrul reeducării, a fost transpus în paginile „cărții reeducării”. Și astfel, autorii – foști legionari – erau chemași să-și (re)scrie propriul trecut, de data

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, f. 368.

această din perspectivă marxistă, și să-și asume falimentul organizației legionare în temnița Aiudului¹⁹.

Pentru a-și îndeplini acest obiectiv, colonelul Crăciun a avut nevoie ca lista de autori ai „Cărții reeducării” să reflecte „sociologic și politic” categoriile de deținuți din Aiud. Astfel, printre cei 129 de autori regăsim toate categoriile de legionari din Aiud: comandanți legionari (Nicolae Petrașcu, Nistor Chioreanu, Radu Mironovici, Dumitru Banea), demnitari în guvernarea legionară (Augustin Bidianu), membri ai Frățiilor de Cruce (Mircea Calmuschi, Ion Boantă, Florică Dumitrescu), membri ai Corpului Studențesc Legionar (Octavian Paleologu, Ion Butoi, Constantin Diaconescu) membri ai Corpului Muncitoresc Legionar (Constantin Teofănescu) personalități culturale (Petre Țuțea), teologi (Radu Tase, Ioniță Gheorghe, Valeriu Anania, Cristofor Dancu) și simpli legionari.

Coordonatorul lucrării a fost desemnat Stere Mihalexe, comandat legionar, unul dintre deținuții cei mai activi în cadrul reeducării, coordonator al Clubului dedicat restructurării și demascării liderilor legionari. Amploarea demersului este revelată și de anvergura „comitetului redacțional”, din care făceau parte: 5 redactori, un responsabil „artistic”, 64 de colaboratori, 15 ilustratori, 34 de graficieni, 3 compactori și 5 deținuți responsabili de realizarea basoreliefului copertii. Copertile celor două volume sunt realizate „artistic”, exemplificând cuvintele „cheie” pe care le conține: crimă, teroare, misticism, masacre, trădare. Figuri „alegorice” de legionari în diferite ipostaze, un craniu și, o cruce înconjurată de pistoale și topoare, realizate în metal, împodobesc fundalul negru al copertii.

În ceea ce privește „paternitatea” articolelor și, mai ales, modalitatea cum a fost „creată” această carte, cercetările documentare de până acum au revelat următoarele aspecte: în primul rând, lucrarea nu a fost scrisă integral la sfârșitul reeducării, așa cum lasă de înțeles colonelul Crăciun în rapoartele sale²⁰. Astfel, ea reprezintă o sinteză a declarațiilor autobiografice susținute în cluburile reeducării de către deținuți, declarații și articole care au fost apoi coroborate, stilizate și rescrise caligrafic de către cei șase redactori principali: Stere Mihalexe, Nicolae Grigorescu, Octavian Paleologu, Constantin Savin, Eugen Șahan, Costantin Teofănescu. De altfel, cu excepția capitolului semnat de Valeriu Anania, care precizează în dreptul semnăturii paginile la care îl găsim în primul volum²¹, în cazul niciunui alt articol/capitol nu sunt precizați

¹⁹ Roland Clark, *Re-amintirea lui Codreanu: virtuți fasciste maligne la închisoarea de la Aiud (1964)*, „Caietele CNSAS”, anul VIII, nr. 2 (16) 2015, p. 181-216.

²⁰ CNSAS, fond *Documentar*, dos. nr. 13485, vol. 15, f. 225.

²¹ Idem, dos. nr. 10160, vol. 1, f. 3v.

autorii. De asemenea, un aspect care intrigă este faptul că nu regăsim semnăturile tuturor autorilor pe lista de nume de la începutul primului volum²².

Toate aceste detalii argumentează faptul că nu toate cele 129 de nume care se regăsesc pe lista de autori ai cărții au și contribuit efectiv, cu materiale, la realizarea ei, ci, în cazul unor deținuți, au fost trecuți pe acea listă tocmai pentru a da greutate demersului și, implicit, a consolida imaginea pe care Grupului Operativ a vrut s-o creeze asupra cărții – ca fiind expresia organizației legionare din Aiud.

Alături de această finalitate ideologică, de a fi expresia/ imaginea întregului proces al reeducării, colonelul Crăciun i-a atribuit și obiective propagandistice imediate cărții reeducării. Astfel, într-un raport de final, din 5 august 1964, dedicat ultimelor ședințe ale reeducării – șeful Grupului Operativ propune conducerii Securității, utilizarea cărții împotriva exilului legionar:

„Cartea despre care am raportat mai sus, propunem să fie studiată, în scopul de a fi folosită eventual împotriva fugarilor de peste graniță. În caz că se apreciază utilitatea ei, rugăm să dispuneți să ne fie retrimisă pentru corecturi, pe baza materialelor ce le avem la Aiud”²³.

Securitatea n-a dat curs propunerii colonelului Crăciun, trecând într-un plan secundar publicarea „cărții reeducării”, considerând că articolele din *Glasul Patriei*²⁴, semnate de personalitățile legionare, sunt eficiente în propaganda împotriva exilului legionar. De ce a ales Securitatea să „pună sub obroc” acest produs ideologic de anvergură? Întâi de toate, regimul comunist de la București a considerat că reeducarea din Aiud a pus capăt „problemei” legionare, care trecea în planul secund al intereselor operative pentru Securitate. Pe de altă parte, conținutul puternic ideologizat, stilistica „demascatoare”, tonul agresiv și exagerările lamentabile, făceau din „cartea reeducării” o creație necredibilă, greu de „exploatat” propagandistic de către regim.

Dar „cartea reeducării” își atinsese scopul pentru care fusese creată, publicarea devenind un aspect secundar. Pentru colonelul Crăciun, cartea își îndeplinise dublul rol: pe de o parte, era „medalia de onoare”, legitimarea deplină în fața conducerii Partidului și Securității că a dus la bun sfârșit reeducarea, iar de la altă parte, reușise „compromiterea” liderilor legionari, tocmai prin faptul că semnaseră această lucrare.

În ceea ce privește implicațiile morale asupra memoriei „autorilor” cărții reeducării, merită subliniat că deținuții se aflau la capătul unor ani grei de închisoare,

²² *Ibidem*, ff. 3v-4v.

²³ CNSAS, fond *Documentar*, dos. nr. 13485, vol. 15, f. 226.

²⁴ Dragoș Ursu, *Strategii de supraviețuire culturală: activitatea publicistică a foștilor deținuți politici în ziarul „Glasul Patriei”, între propagandă și colaboraționism*, în „Traversând comunismul: conviețuire, conformism și compromis, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc”, nr. XI, Iași, Edit. Polirom, 2017, p. 281-310.

în cazul unora chiar peste 20, epuizați fizic și psihic, conștienți de faptul că orice opoziție față de comunism e „sinucigașă”, astfel că semnarea unui demers mistificator, precum această carte, nu era decât un „compromis formal”.